

Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Facultatea de Teologie Ortodoxă
Școala Doctorală

Ofensiva Noilor Mișcări Religioase (NMR) și reversibilitatea secularizării

Grigore Georgiu

Alba Iulia
2013

Structura lucrării

I. Conceptul de “reversibilitate” a secularizării și realitățile religio-culturale care l-au impus

1. Supraviețuirea „voluptoasă” a religiosului și într-o cultură autosuficientă și imanentistă
 - a. Fizionomia unei societăți în dezintegrare. Secularismul: paradigmă indiscutabilă pentru lecturarea sensului vieții moderne?
 - b. Inzdruncinabilul confort psihic colectiv din epoca pre-industrială
 - c. Vulnerabilitatea psihică definitivă pentru epoca industrială – rezultat al expulzării religiei din spațiul public
 2. Teza pseudo-științifică a secularizării ca declin „ireversibil” al religiei
 - a. Sub teroarea unei raționalizări furioase și totalitare
 - b. Ambiguități și reduționisme în folosirea conceptului de „secularizare”
 3. Noile Mișcări Religioase, indiciu al reversibilității secularizării? Robert W. Wilson și teoria raționalizării pro-secularizante
 4. Adepții reversibilității secularizării (sau a resacralizării ciclice)
 - a. Francis Westley, Steven Tipton,
 - b. Dick Anthony, Thomas Robbins
 - c. Robert Beckford, Martine Levasseur și ipoteza corelației între propagarea religiosului și zdruncinările sociale
 - d. Robert Wuthnow și panorama macro-sociologică
- Anexă: Limitele controlului NMR de către Stat (UE)

II. Secularizarea și „devorarea” religiosului. Confiscarea temporară a teologiei de către antropologie.

1. „Homo religio-socio-logicus” – „produs” și „producător” al secularizării
 - a. Religia – „știință a credinței”. Secularizarea și supraviețuirea interesului strict filosofic, rațional față de religie
 - b. „Raportul cu Dumnezeu” – „vocația” Religiei. Secularizarea ca rețezare a adâncurilor metafizice ale existenței
2. Secularizarea: act „religios” în origine, anti-religios în rezultat

- a. Secularizarea: promovarea a unei culturi autonome și dizolvarea orizontului transcendent
 - b. Viziunea reduționistă a secularizării: Religia – simplu produs cultural antropomorf
- 3. Secularizarea – pretenție subînțeleasă de monopol asupra ordinii sociale, instituționale și istorice
 - a. Secularizarea și perspectiva strict fenomenologică, empirico-descriptivă asupra religiei
 - b. Secularizarea: substituirea agresivă a teocentrismului cu antropocentrismul
- 4. Secularizarea și militantismul ei ascuns: promovarea a propriilor „absolutisme”
 - a. Secularizarea se „topește” în antropologie; religia nu se epuizează în „teologie”
 - b. Secularizarea ca tentativă de perpetuă ignorare a destinației ultime a omului
- 5. Replica postmodernă la secularizare: New Age – „religiosul la superlativ?”. O nouă manieră de a trăi, „consuma” și proclama religia
 - a. New Age, un nou și seducător mod de a gândi care se răspândește tentacular
 - i. New Age – Religia sub dictatura utilitarismului
 - ii. New Age și mesajul ei „mântuitor”: vindecarea crizelor lumii de astăzi
 - b. New Age și celelalte mișcări religioase. Individualismul sincretist
 - c. „Tezele centrale” ale New Age, din perspectivă creștină. Noul „om nou”
 - i. Nouă religiozitate, într-un nou context cultural.
 - ii. Accentul pus pe „experiența mistică”
 - d. New Age și atenuarea credibilității bisericilor oficiale
 - i. Viziunea lui Gilles Kepel: o dinamică a re-încreștinării și re-islamizării
 - ii. Legitimarea” astrologică a New Age
 - e. New Age și mutația de paradigmă din știința contemporană
 - i. New Age – o religie a optimismului naiv, dar structural

- ii. New Age – o religie substitutivă tuturor celorlalte. Atitudini pastorale

III. Autopsia sociologică a secularizării în panorama bibliografică și interpretativă internațională: constelația „indescifrabilă” de modele teoretice născute de secularizare

- a. Emil Durkheim și secularizarea ca formă de refugiere a religiosului în structuri subtile
- b. Karl Marx și pretenția secularizării de „terapie” contra alienării economice
- c. Max Weber și „construcția” perisabilă a realității;
- d. R. Girard și mecanismul victimar-sacrificial final
- e. Sabino Acquaviva și disjuncția „secularizare” – „desacralizare”
- f. Peter Berger și decredibilizarea temporară a religiosului
- g. Bryan R. Wilson și funcția „soteriologică” imanentă a religiei
- h. Thomas Luckmann și religia invizibilă
- i. J. A. Beckford și constelația indescifrabilă de modele teoretice născute de secularizare
- j. R. Bellah și „ecumenismul planetar”
- k. Secularizarea și sublimarea “de vârf” a religiosului: religiozitatea psihologică și viitorul trans-religios

IV. „Subiectivizarea credinței” – varianta în plan religios, a fenomenului postmodern de relativizare universală

- 1. Un concept public de „credință/religie” uniformizator;
- 2. Modelele teoretice sociologice ale fenomenului de „religie”;
 - a. Viziunea utopic-harismatică asupra religiei;
 - b. Un nou tip de religiozitate, axată pe sensul vieții, nu pe adevărul religios;
- 3. Pierderea legitimității și plauzibilității instituției ecleziale și opțiunea pentru religiozitatea individuală, psihologică;
 - a. Criza confesionalismului în spațiul public postmodern;
 - b. Spațiul italian și hegemonia „culturii catolice”;
- 4. Prăbușirea formelor tradiționale de trăire a credinței;

5. Biserica – beneficiara (încă a) unei consistente considerații publice;
 - a. Strategia pastorală de aur: diferențiere interioară în dauna omogenității
 - b. Parohia – resursă „forte” de integrare comunitară și atenuare a tendințelor de subiectivizare a credinței

V. Noile Mișcări Religioase (NMR) între pretenția de revitalizare a religiei și trivializarea ei

1. NMR: experiență spirituală directă, prin intermediul tehnicilor meditative;
2. NMR – expresia unui proces propriu de căutare, experimentare, verificare;
 - a. O obligatorie clarificare terminologică: „biserici” sau „secte”?
 - b. O clasificare ignorată în România: secte, gnoze și grupuri „psi”;
3. Motivele atractivității Noilor Mișcări Religioase;
4. Evaluare teologică a noilor mișcări religioase;
 - a. Autentice comunități fraterne;
 - b. Accent pe descoperirea dimensiunii interioare a credinței;
 - c. O căutare a lui Dumnezeu criticabilă și ambiguă;
 - d. Comunități exclusiviste și depersonalizante
 - e. Autoritarismul și exaltarea figurii unui fondator
5. Filosoful Jacob Needleman și „întoarcerea la mistică”;
6. Linia interpretativă: Richard Bergeron, Harold Wilson, Ion Bria;
 - a. Richard Bergeron și „incompatibilitatea” NMR cu creștinismul;
 - b. Harold Wilson: cultele neo-orientale - pregătire pentru creștinism?

VI. Efectele NMR asupra percepției religiosului în cultura postmodernă. Secularizare, postiluminism și împlinirea sensului existențial în perspectivă ortodoxă

1. Globalizarea – realitate favorizantă a extensiei NMR.
 - a. Mutații radicale în raportarea omului la propria religie, la propria tradiție și la actualele condiții istorice
 - b. Multiculturalismul – o invitație subtilă la multiconfesionalism și pulverizare religioasă?
2. Totalitarismul economic: formă de presiune pentru schimbarea propriei confesiuni?

- a. „Homo economicus” și hiper-concurența ca mod de viață. Primatul logicii războiului în spațiul public contemporan
 - b. Ideologia competitivității și transferul ei în plan religios. Moartea dragostei
3. N.M.R. – prefațarea descreștinării totale?
- a. Omul mondial – agentul „sfârșitului istoriei”. Radiografia omului mutant postmodern
 - b. Între omul consumator și omul consumat – consumismul în religie
4. Derive existențiale ale umanului și derivatele religiosului. Religia de consum
- a. Dezvoltarea societății informaționale și noua „modelatoare” a conștiințelor, televiziunea
 - b. Nihilismul, cultura nimicului: punctul de sosire al mutațiilor postmoderne ale umanului
 - c. Viitorul „postuman”, hiper-informarea și sfârșitul istoriei
5. Soluția reparatorie: trăirea lui Dumnezeu în cultul divin ortodox
- a. De la Ierusalim la Emaus sau Liturghia Ortodoxă, scară între antropologie și haritologie
 - i. „Diagnostic” pastoral al mentalității postmoderne cu privire la slujbele religioase
 - ii. Gradele de participare a credincioșilor la cultul divin: a-l înțelege (1); a participa (2); a-l celebra (3)
 - b. Comunitatea eclezială, slujirea liturgică și dimensiunea comunitară a „relației” cu Dumnezeu
 - i. Ritualizarea: recunoașterea de către om a supremului sens care umple existența
 - ii. Celebrarea comunitar-liturgică, dimensiune constitutiv-ontologică a credinței înseși

VII.Provocările făcute de secularizare misiologiei și atitudinea ortodoxă: transfigurarea din interior

- a. Secularizarea și „vârful ei de lance”: erodarea pretenției de superioritate absolută a creștinismului față de celelalte religii;

- a. Secularizarea și prăbușirea ideologiei „păgânismului muribund”. Vitalitatea nesperată a noilor mișcări religioase (inclusiv cele de inspirație necreștină)
 - b. Ortodoxia și urgența recuperării tuturor elementelor de valoare existente în afara ei, inclusiv a celor din noile mișcări religioase;
 - c. Ortodoxia – momentul de „maximă intensitate” a Revelației dumnezeiești
- b. Teza secularizatoare a echivalării religiilor și confesiunilor și consecința ei: stârpirea oricărui dinamism misionar și impunerea mentalității indiferentiste
- a. Adevăratul creștinism: proclamare conștientă a lui Hristos, nu „anonimat” (K. Rahner). Gradualitatea apartenenței la Biserică
 - b. Dialogul inter-religios ca formă deja consacrată de exprimare a misiunii în societatea secularizată
- c. Ortodoxia poate transcende cultura secularizată pentru a o transfigura din interior
- a. Exclusivismul, apanajul fundamentalistilor: mântuirea vine exclusiv prin propria confesiune
 - b. Inclusivismul, mersul în zig-zag între eclesiologie și hristologie?
 - c. Teocentrismul – lectura realității pluralismului religios din perspectiva lui Dumnezeu
 - d. Modelul trinitar: șansa de a ieși din unghiul orb al exclusivismului

Încheiere și concluzii

* * *

Prezenta teză de doctorat, *Ofensiva Noilor Mișcări Religioase (N.M.R.) și reversibilitatea secularizării* a plecat de la premiza că **dinamismul, vitalitatea și forța expansivă a noilor mișcări religioase (inclusiv a cultelor neoprotestante) constituie o demonstrație a faptului că secularizarea nu este un fenomen ireversibil**, așa cum acredita majoritatea covârșitoare a cercetătorilor din a doua jumătate a secolului trecut, ci dimpotrivă, ea constituie doar unul din elementele ce demonstrează că **revenirea sacrului în spațiul vieții publice este posibilă oricând**.

Lucrarea noastră se fundamentează pe o bibliografie (în cea mai mare parte) de limbă italiană.

Capitolul I, „*Conceptul de “reversibilitate” a secularizării și realitățile religios-culturale care l-au impus*” se oprește asupra „supraviețuirii „voluptoase” a religiosului și într-o cultură autosuficientă și imanentistă” precum este cea postmodernă. De aceea am încercat să surprind fizionomia societății în dezintegrare și am analizat **secularismul ca paradigmă aparent indiscutabilă pentru lecturarea sensului vieții moderne**.

Ulterior ne-am oprit meteoric asupra inzdruncinabilului confort psihic colectiv din epoca pre-industrială, pentru a-l pune în contrast cu vulnerabilitatea psihică colectivă specifică modernității și postmodernității; această vulnerabilitate psihică colectivă constituie o invitație la prozelitism pentru noile mișcări religioase; am ajuns ulterior la concluzia că această vulnerabilitate psihică definitorie pentru epoca industrială este rezultat al expulzării religiei din spațiul public, expulzare specifică modernității.

Al doilea subcapitol al primului capitol, „*Teza pseudo-științifică a secularizării ca declin ireversibil al religiei*” își focalizează cu mai multă rigoare atenția pe secularizare, subliniind faptul că ea a condus lumea **sub teroarea unei raționalizări furioase și totalitare**, ulterior analizând ambiguitățile și reduționismele cercetătorilor în folosirea conceptului de „secularizare”. Raționalizarea furioasă și totalitară a determinat scăparea completă de sub control a emoționalului colectiv, care a rămas la dispoziția flămândă a noilor mișcări religioase, singurele care mai acționează la acest etaj existențial (cu excepția bisericilor tradiționale, oficiale, istorice, care însă adeseori au pus, ele însele, accent pe partea doctrinară, rațională, în dauna trăirilor interioare, a vieții mistice, a experiențelor duhovnicești).

Subcapitolul al treilea introduce ferm discursul despre „Noile Mișcări Religioase, indiciu al reversibilității secularizării?” – trunchiul de bază al cercetării. Ne-am oprit meteoric asupra lui Robert W. Wilson și a teoriei lui privitoare la **raționalizarea pro-secularizantă și asupra adepților reversibilității secularizării (sau a resacralizării ciclice)**: Francis Westley, Steven Tipton, Dick Anthony, Thomas Robbins, Robert Beckford, Martine

Levasseur și ipoteza corelației între propagarea religiosului și zdruncinările sociale, Robert Wuthnow și panorama macro-sociologică. Conceptul de „re-sacralizare ciclică” ni se pare foarte important și relevant pentru cercetarea noastră, întrucât el dă credit ipotezei că de-a lungul istoriei au existat dintotdeauna creșteri și descreșteri ale accentului pus pe religios de către societate. Relevanța sacrului pentru societate în istorie nu a fost uniformă, monotonă și fără puseuri.

În anexă, am meditat asupra limitelor controlului Noilor Mișcări Religioase de către Stat în Uniunea Europeană. Am așezat această cercetare doar în anexă, întrucât are o fibră juridică. Uniunea Europeană este policromă din acest punct de vedere, unele state fiind mai permissive în privința activității și prozelitismului noilor mișcări religioase, în schimb ce altele, prin legislația lor, sunt mult mai restrictive. Italia și Grecia, țări tradițional atașate de o anumită confesiune majoritară, sunt mai ferme în descurajarea acțiunii acestor mișcări, în schimb, altele precum Olanda, mai permissive.

În capitolul al II-lea, *„Secularizarea și „devorarea” religiosului. Confiscarea temporară a teologiei de către antropologie”* ne-am oprit asupra așa-numitului „Homo religio-socio-logicus” – „produs” și „producător” al secularizării”, subliniind că Religia este o „știință a credinței”, secularizarea acceptând supraviețuirea unui interes strict filosofic, rațional față de religie, iar „raportul cu Dumnezeu” constituind „vocația” prin excelență a Religiei. **Secularizarea a constituit o tentativă eșuată de rețezare a adâncurilor metafizice ale existenței.** Societatea postmodernă și post-iluministă, se reîntoarce cu interes la Religie, fiind însetată mai cu seamă de potențialul ei terapeutic în planul psihic și al conștientului și subconștientului colectiv.

De aceea, această societate este convinsă că **religia are niște resurse echilibrante pentru psihicul individual și pentru inconștientul colectiv** insuficient investigate de cercetările de până acum. Această deschidere față de potențialul explicit sau ascuns al religiei trebuie exploatată de către noi, oamenii Bisericii: trebuie să ieșim în spațiul public cu o ofertă religioasă care să răspundă exact apetitului existent: o religie cu mare forță echilibrantă, împlinitoare, reconfortantă psihic. Trebuie să punem accentul pe dimensiunea duhovnicească, interioară, de trăire mistică a religiei. Ortodoxia lucrează cu o energie nevăzută, supranaturală, terapeutică, energia harului, ignorată complet de modernitate. Trăim în epoca în care există o mare deschidere spre experiența acestei energii.

Al doilea subcapitol se oprește asupra **secularizării ca act „religios” în origine, dar anti-religios în rezultat**, în sensul că este religios deoarece el a constituit o aplicare dementă, dar cu fervoare religioasă, absolut greșit înțeleasă a poruncii divine „Creșteți și vă înmulțiți și

umpleți pământul și-l stăpâniți!”. Orice precedere divină, biblică, desprinsă de contextul eclezial, produce derapaje și generează înstrăinare colectivă de adâncurile sinelui. Doar în lumina Duhului Sfânt și în ambianța eclezială prescripțiile biblice pot fi înțelese în profunzimea lor, evitându-se răstălmăcirile. Ecologia, pentru care multe noi mișcări religioase militează, nu constituie o prerogativă a acestor mișcări, ci ea este și o preocupare dintotdeauna a Bisericilor tradiționale. Lipsa de focalizare persistentă a atenției asupra acestora a dat spațiu confiscării ei de noile mișcări religioase, cu precădere de către New Age.

Alte două caracteristici mutilante ale secularizării sunt scoase ulterior în evidență: secularizarea ca promotoare a unei culturi autonome și dizolvarea orizontului transcendent și viziunea reduționistă a secularizării: Religia văzută ca simplu produs cultural antropomorf. Al treilea subcapitol privește **secularizarea sub aspectul pretenției sale subînțelese de monopol asupra ordinii sociale, instituționale și istorice** și analizează alte două aspecte semnificative: perspectiva strict fenomenologică, empirico-descriptivă asupra religiei promovată de secularizare și substituirea agresivă a teocentrismului cu antropocentrismul prin secularizare. Astăzi, în epoca post-iluministă, lent dar ferm, religia erodează această pretenție de monopol asupra ordinii sociale, și își exprimă convingerea că doar prin participarea ei la construcția ordinii sociale, doar prin cooptarea ei, se poate ajunge la armonie, pace și confort psihic colectiv. Ea vine, implicit, cu o ofertă de recentrare axiologică prin teocentrism: așezarea lui Dumnezeu în centrul existenței, singurul lucru care poate îmbiba cu sens existența oamenilor. Retezarea etajului transcendent a lumii a dus la de-sensualizare, la deruta axiologică, la inconfort psihic colectiv și la vulnerabilizare continuă a indivizilor și a societății la toate etajele existențiale.

Apoi, am ajuns la o altă concluzie foarte importantă pentru lumea religioasă: **secularizarea este promotoarea unui militantism ascuns, a unei intoleranțe decupată din lumea religiosului patologic**: ea are propriile „absolutisme”. Aceste absolutisme, intoleranțe și viziuni limitate și limitante trebuie demascate, căci sunt surse de anxietate colectivă și izvoare ale destructurării. Secularizarea a criticat „absolutismul” religiei pentru a-l înlocui, pe ascuns, cu altele, toate „născătoare de putreziciune”. Doar religia, care lucrează cu „Absolutul” ceresc, cu valorile ferme, cu un univers axiologic incoruptibil, poate vehicula concepte incoruptibile. Am spus apoi metaforic că secularizarea se „topește” în antropologie, dar religia nu se epuizează în „teologie”; am încheiat avertizând că secularizarea constituie o tentativă de perpetuă ignorare a destinației ultime a omului. Este tot un absolutism al modernității ambiția de a nu lua niciodată în calcul această perspectivă dătătoare de sens etern.

Apoi ne-am oprit asupra replicii postmoderne la secularizare: New Age și pretenția acestuia de „religios la superlativ”; el constituie o nouă manieră de a trăi, „consuma” și proclama religia. Am încercat să surprindem doar acele aspecte ale New Age care ne interesează din perspectiva fenomenului secularizării: **New Age, ca nou și seducător mod de a gândi care se răspândește tentacular** (New Age – Religia sub dictatura utilitarismului și New Age și mesajul ei „mântuitor”: vindecarea crizelor lumii de astăzi în manieră new-ageistă); New Age și celelalte mișcări religioase. Individualismul sincretist; „Tezele centrale” ale New Age, din perspectivă creștină. Noul „om nou” (Nouă religiozitate, într-un nou context cultural; accentul pus pe „experiența mistică”); New Age și atenuarea credibilității bisericilor oficiale (Viziunea lui Gilles Kepel: o dinamică a re-încreștinării și re-islamizării; Legitimarea” astrologică a New Age); New Age și mutația de paradigmă din știința contemporană (New Age – o religie a optimismului naiv, dar structural; New Age – o religie substitutivă tuturor celorlalte).

Capitolul al treilea, intitulat sugestiv *„Autopsia sociologică a secularizării în panorama bibliografică și interpretativă internațională: constelația „indescifrabilă” de modele teoretice născute de secularizare*” constituie o inventariere a pozițiilor unor sociologi ai religiei de reper și a viziunii lor privitor la secularizare: Emil Durkheim și secularizarea ca formă de refugiere a religiosului în structuri subtile ; Karl Marx și pretenția secularizării de „terapie” contra alienării economice; Max Weber și „construcția” perisabilă a realității; R. Girard și mecanismul victimar-sacrificial inevitabil de la finalul secularizării; Sabino Acquaviva și disjunția „secularizare” – „desacralizare”; Peter Berger și decredibilizarea temporară a religiosului; Bryan R. Wilson și funcția „soteriologică” imanentă a religiei; Thomas Luckmann și religia invizibilă; J. A. Beckford și constelația indescifrabilă de modele teoretice născute de secularizare; R. Bellah și „ecumenismul planetar”; Secularizarea și sublimarea “de vârf” a religiosului: religiozitatea psihologică și viitorul trans-religios.

Capitolul al patrulea, *„Subiectivizarea credinței” – varianta în plan religios, a fenomenului postmodern de relativizare universală*” analizează conceptul public de „credință/religie” uniformizator existent în lumea secularizată și modelele teoretice sociologice ale fenomenului de „religie” (respectiv viziunea utopic-harismatică asupra religiei și noul tip de religiozitate, axată pe sensul vieții, nu pe adevărul religios). Din punct de vedere pastoral-misionar, această mutare de accent și de interes nu este anti-religioasă, ci doar o etapă în direcția întoarcerii la Dumnezeu a omului: **o căutare a sensului vieții îl conduce, inevitabil, pe cel interesat la descoperirea sensului eshatologic al existenței, dacă cercetările și căutările lui sunt sincere și profunde.**

Ulterior se analizează pierderea legitimității și a plauzibilității instituției ecleziale, opțiunea pentru religiozitatea individuală, psihologică în spațiul secularizat și criza confesionalismului în spațiul public postmodern. Concluzia pastoral-misionară este că, la rândul lor, bisericile oficiale nu trebuie să militeze pentru un confesionalism crispat, rigid, inflexibil, căci acesta nu este atractiv pentru credincioși și nu poate constitui un liant social. El va fi, de altfel, casant. Strategia misionară inteligentă este conștientizarea credincioșilor de faptul că **religia constituie un element care îți conferă o identitate fermă într-o lume a disoluțiilor și a apartenențelor precare**. Aceasta se face nu prin contrapunere cu alte identități, ci prin motivare interioară. Efectul va fi sporirea plauzibilității publice a instituției ecleziale, iar nu diluarea acesteia.

Foarte puțin spațiu am conferit universului italian și hegemoniei „culturii catolice” în acesta. Este vorba despre o paradigmă în care religia s-a împletit structural cu o națiune formată relativ târziu, fapt ce a creat o unitate monolitică aparte.

În încheierea capitolului am subliniat prăbușirea formelor tradiționale de trăire a credinței și faptul că Biserica tradițională constituie beneficiara (încă a) unei consistente considerații publice, în ciuda eroziunii credibilității ei operată de secularizare. Bineînțeles că am oferit și două soluții pastorale: Strategia pastorală de aur: **diferențierea interioară în comunitate în dauna omogenității** și am propus parohia drept resursă „forte” de integrare comunitară și de atenuare a tendințelor de subiectivizare a credinței.

Capitolul al cincilea preia ideea regretatului misiolog și ecumenist Ion Bria, care vedea în Noile Mișcări Religioase (NMR) o pretenție de revitalizare a religiei eșuată în trivializarea religiosului în general. Această ipoteză și-a demonstrat adevărul la sfârșitul modernității. Anumite secte extremiste au compromis, la sfârșitul modernității, ideea de „religie” în general, din mentalul colectiv.

Acest capitol analizează Noile Mișcări Religioase ca experiență spirituală directă, prin intermediul tehnicilor meditative și ca expresie a unui proces propriu de căutare, experimentare, verificare. Multe noi mișcări religioase au devenit foarte atractive tocmai pentru accentul pus pe trăirile interioare, pe experiențele emoționale, pe „simțirile” individului, în detrimentul doctrinei și al reflecției intelectuale. **Extremismul hiper-raționalist a născut un alt extremism, hiper-emoționalist și sentimentaloid**. La un exces s-a răspuns cu un alt exces. Extremismele au născut extremism. Biserica are sarcina minunată a promovării echilibrului între rațiune și sentiment, între minte și inimă, între psihic și duh, între viața intelectuală și viața duhovnicească, și o face propunându-ne nouă, tuturor, calea isihasmului întrupat în urbanitate.

Se operează apoi o obligatorie **clarificare terminologică: „biserici” sau „secte”?** și o clasificare ignorată în România: secte, gnoze și grupuri „psi”. Următoarele subcapitole analizează motivele atractivității Noilor Mișcări Religioase, realizându-se simultan și o evaluare teologică a noilor mișcări religioase: ele sunt autentice comunități fraterne; pun accent pe descoperirea dimensiunii interioare a credinței. Ele constituie însă, trebuie să o sublinem, o căutare a lui Dumnezeu criticabilă și ambiguă; constituie comunități exclusiviste și depersonalizante; practică autoritarismul și exaltarea figurii unui fondator.

În finalul capitolului concentrăm câteva **viziuni de reper vizavi de Noile Mișcări Religioase**: filosoful Jacob Needleman și „întoarcerea la mistică”; Linia interpretativă: Richard Bergeron, Harold Wilson, Ion Bria; Richard Bergeron și „incompatibilitatea” Noilor Mișcări Religioase cu creștinismul; Harold Wilson: cultele neo-orientale - pregătire pentru creștinism? Deja, pentru a înțelege complexul sistem al Noilor Mișcări Religioase este necesar să operăm distincția între acestea, menționând că un grup aparte de „noi” mișcări îl constituie cultele noeprotestante, care nu sunt însă atât de recente precum grupurile „psi”, gnozele și mișcările de orientare New Age.

Capitolul al șaselea analizează efectele Noilor Mișcări Religioase asupra percepției religiosului în cultura postmodernă: secularizare, postiluminism și împlinirea sensului existențial în perspectivă ortodoxă. Face acest lucru oprindu-se asupra globalizării ca realitate favorizantă a extensiei Noilor Mișcări Religioase (Mutații radicale în raportarea omului la propria religie, la propria tradiție și la actualele condiții istorice; Multiculturalismul – o invitație subtilă la multiconfesionalism și pulverizare religioasă?), asupra **totalitarismului economic ca formă de presiune pentru schimbarea propriei confesiuni** („Homo economicus” și hiper-concurența ca mod de viață. Primatul logicii războiului în spațiul public contemporan; Ideologia competitivității și transferul ei în plan religios. Moartea dragostei), asupra Noilor Mișcări Religioase ca prefațare a descreștinării totale (Omul mondial – agentul „sfârșitului istoriei”. Radiografia omului mutant postmodern; Între omul consumator și omul consumat – consumismul în religie); asupra derivelor existențiale ale umanului și derivatele religiosului.

Religia de consum este, la rândul ei, analizată (Dezvoltarea societății informaționale și noua „modelatoare” a conștiințelor, televiziunea; Nihilismul, cultura nimicului: punctul de sosire al mutațiilor postmoderne ale umanului; Viitorul „postuman”, hiper-informarea și sfârșitul istoriei), capitolul culminând cu o soluție reparatorie: trăirea lui Dumnezeu în cultul divin ortodox (De la Ierusalim la Emaus sau **Liturghia Ortodoxă, scară între antropologie și haritologie**; „Diagnostic” pastoral al mentalității postmoderne cu privire la slujbele

religioase; Gradele de participare a credincioșilor la cultul divin: a-l înțelege (1); a participa (2); a-l celebra (3); Comunitatea eclezială, slujirea liturgică și dimensiunea comunitară a „relației” cu Dumnezeu: Ritualizarea: recunoașterea de către om a supremului sens care umple existența și celebrarea comunitar-liturgică, dimensiune constitutiv-ontologică a credinței înseși).

Ultimul capitol, „*Provocările făcute de secularizare misiologiei și atitudinea ortodoxă: transfigurarea din interior*” consideră că „**vârful de lance**” al secularizării îl constituie erodarea pretenției de superioritate absolută a creștinismului față de celelalte religii. Astfel, secularizarea din spațiul creștin a dus la prăbușirea ideologiei „păgânismului muribund”, demonstrând o vitalitate nesperată a noilor mișcări religioase (inclusiv cele de inspirație necreștină).

În fața acestei situații, Ortodoxia este interpelată de **urgenta recuperării tuturor elementelor de valoare existente în afara ei**, inclusiv a celor din noile mișcări religioase; ea trebuie însă să proclame tot timpul faptul că se autodefinește pe sine drept momentul de „maximă intensitate” al Revelației dumnezeiești, altfel este vulnerabilă în fața uraganului de noi mișcări religioase cu pretenție de adevăr.

Acest capitol înfruntă apoi teza secularizatoare a echivalării religiilor și confesiunilor și consecința ei: **stârpirea oricărui dinamism misionar și impunerea mentalității indiferentiste**. El subliniază faptul că adevăratul creștinism înseamnă proclamare conștientă a lui Hristos, nu „anonimat” (K. Rahner), și faptul că există o gradualitate a apartenenței la Biserică. Dialogul inter-religios trebuie recunoscut drept formă deja consacrată de exprimare a misiunii în societatea secularizată. Nu trebuie uitat faptul că Ortodoxia poate transcende cultura secularizată pentru a o transfigura din interior; de aceea, **exclusivismul constituie apanajul fundamentalistilor**. Pretenția lor este că mântuirea vine exclusiv prin propria confesiune, teză prezentă aproape în toate confesiunile.

Inclusivismul, în schimb, este văzut de mulți cercetători drept mersul în zig-zag între ecleziologie și hristologie. Cert este că doar acceptând teocentrismul, adică **lectura realității pluralismului religios din perspectiva lui Dumnezeu putem ajunge la o concluzie corectă privitoare la fenomenul religios postmodern**. Cert este că doar modelul trinitar constituie șansa de a ieși din unghiul orb al exclusivismului.

Prezenta expunere constituie o încercare de expunere sintetică a conținutului lucrării *Ofensiva Noilor Mișcări Religioase (N.M.R.) și reversibilitatea secularizării*, coroborată cu idei conclusive.

Bibliografie selectivă

Secularizare și modernitate

1. ACQUAVIVA S. Sabino - STELLA Renato, *Fine di un'ideologia: la secolarizzazione* (Roma 1989).
2. ANTHONY Dick-ROBBINS Thomas-SCHWARTZ Paul, *I movimenti religiosi contemporanei e la premessa della secolarizzazione*, "Concilium" [it.] 19 (1983) 19-34.
3. Francesco CULTRERA, *Verso una religiosità dell'esperienza*, ed. Dehoniane, Bologna, 1986.
4. Franco FERRAROTTI, *Una fede senza dogmi*, ed. Sagittari Laterza, Roma-Bari, 1990.
5. Ludwig FEUERBACH, *L'essenza del cristianesimo*, ed. Ponte alle Grazie, Firenze, 1994.
6. Eugenio FIZZOTTI, *Religione come terapia o terapia come religione?* in *Pluralismo e postmoderno. Le sfide alla religione. Corso breve di ecumenismo* (a cura di Giacomo PUGLISI), Vol. XII, ed. Centro Pro Unione, Roma, 1997, p. 87-111.
7. Franco GARELLI, *Forza della religione, debolezza della fede*, ed. Il Mulino (Contemporanea 84), Bologna, 1996.
8. Friedrich GOGARTEN, *Destino e speranza dell'epoca moderna. La secolarizzazione come problema teologico*, ed. Morcelliana, Brescia, 1972.
9. MARTELLI Stefano, *La religione nella società post-moderna tra secolarizzazione e de-secolarizzazione* (Bologna 1990).
10. Giandomenico MUCCI, *Risveglio della spiritualità o domanda inevasa sul senso della vita?* in *La Civiltà Cattolica*, q. 3578 (1999), III, pp. 135-144.
11. POSSENTI Vittorio, *Tra secolarizzazione e nuova cristianità* (Bologna 1986).
12. RAHNER Karl, *Esperienza della trascendenza dal punto di vista dogmatico cattolico*, "Nuovi Saggi" VII (Roma 1981) 271-280.
13. Aldo Natale TERRIN, *Risveglio religioso. Nuove forme dilaganti di religiosità*, "Credere oggi" 61 (1991) 35-49.
14. ----- *Dio e il divino, nella storia delle religioni e nella religiosità contemporanea. Riflessioni critiche*, "Credere oggi" 61 (1991) 35-49.
15. Paul TILLICH, *Il futuro delle religioni*, Queriniana, Brescia, 1970.

16. Bryan WILSON, *I cambiamenti della religione*, Borla, Roma, 1981.
17. ----- *La religione nel mondo contemporaneo*, Il Mulino, Bologna, 1995.
18. WEBER, Max, *Etica protestantă și spiritul capitalismului* (București, 1993).

O religiozitate a experienței

19. Francesco CULTRERA, *Verso una religiosità dell'esperienza*, ed. Dehoniane, Bologna, 1986.
20. Giuseppe DAL FERRO, *Movimenti religiosi alternativi. Analisi antropologica e teologica* (Dispense ad uso degli studenti), Padova, 2000.
21. Michele C. DEL RE, *Nuovi idoli, nuovi dei. Culti e sette emergenti in tutto il mondo. Guru, santoni e manipolatori di anime*, ed. Gremese, Roma 1988.
22. Adriano FABRIS, *La categoria della religione in un contesto pluralistico*, in *Religione e religioni. Metodologia e prospettive ermeneutiche*, ed. Messaggero, Padova, 1998, pp. 123-136.
23. Franco FERRAROTTI, *Il paradosso del sacro*, ed. Laterza (collana Saggi Tascabili - 94), Roma-Bari, 1983.
24. Johannes R. GASCARD, *Le nuove religioni giovanili tra anelito e patologia*, ed. Paoline, Milano, 1986.
25. Renè GIRAULT - Jean VERNETTE, *Credere in dialogo. Il cristiano di fronte alle religioni, le chiese, le sette*, ed. Dehoniane, Bologna, 1990.
26. INTROVIGNE Massimo, *Mille non più mille. Millenarismo e nuove religioni alle soglie del Duemila*, Milano, 1995.
27. Claude LABRECQUE, *Le sette e le gnosi, una sfida alla Chiesa*, Ancona, Milano, 1987.
28. MAYER Jean-Francois, *Le nuove sette*, ed. Marietti, Genova 1987.
29. Luigi SARTORI, *Verso una religiosità dell'esperienza*, in *Per una teologia in Italia. Scritti scelti, (vol.II)*, ed. Messaggero, Padova, 1997, pp. 35-46.

Bibliografie a Centrelor de cercetare în sectologie

30. G.R.I.S. - Gruppo di ricerca e di informazione sulle sette, *I nuovi movimenti religiosi non cattolici in Italia, L'ecclesiologia della Chiesa e delle Sette*, Torino, 1987.

31. ----- *Le sette. Tra crisi personale e mutamento sociale*, ed. Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1983.
32. ----- *Il destino dell'uomo secondo i cattolici e secondo le sette*, ed. Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1984.
33. CESNUR - Centro Studi sulle Nuove Religioni (a cura di Massimo INTROVIGNE), *I nuovi movimenti religiosi, sette cristiani e nuovi culti*, ed. Elle Di Ci, Torino, 1990.
34. ----- *Lo spiritismo*, ed. Elle Di Ci, Torino, 1989.
35. ----- *Le nuove rivelazioni*, ed. Elle Di Ci, Torino, 1991.
36. ----- *L'Europa delle nuove religioni*, ed. Elle Di Ci, Torino, 1993.
37. ----- *Massoneria e religioni*, ed. Elle Di Ci, Torino, 1994.
38. ----- *La sfida pentecostale*, ed. Elle Di Ci, Torino, 1994.
39. Giandomenico MUCCI, *La domanda di valori etici nasconde un rischio per la chiesa?* in *La Civiltà Cattolica*, q. 3542 (1998), I, p. 120-128.
40. ----- *La domanda di misticismo alle soglie del duemila*, in *La Civiltà Cattolica*, q. 3560 (1998), IV, 117-126.
41. ----- *La presenza della cultura cristiana in Europa*, in *La Civiltà Cattolica*, q. 3474 (1995), I, pp. 553-566.
42. ----- *Religione, laicismo e postmodernità*, in *La Civiltà Cattolica*, q. 3422 (1993), I, pp. 131-139.
43. Saturnino MURATORE, *La "via ad Deum" nella teologia contemporanea*, in *La Civiltà Cattolica*, n° I (3522)/1997, pp. 558-569.
44. Giorgio NARDONE, *Sullo spirito della civiltà europea*, in *La Civiltà Cattolica*, q. 3473 (1995), I, pp. 436-450.

Noile Mișcări Religioase în Europa de mîine

45. Paul POUPARD, *Il volo della fenice. L'Europa del Vangelo alle soglie del terzo millennio*, ed. Piemme, Casale Monferrato, 1999.
46. ----- *Nuovi scenari per l'Europa. Cultura, immigrazione, ecumenismo*, ed. Città Nuova, Roma, 1999.
47. ----- *Mediterraneo in ascolto. Culture e nuova evangelizzazione*, ed. Città Nuova, Roma, 1999.

48. Angelo PUPPI, *I problemi posti dalla filosofia europea al pensiero cristiano*, in *Europa Cristiana: Progetto* (a cura di Luciano Vaccaro), ed. Morcelliana, Brescia, 1979, pp. 47-82.
49. Pasquale PUCA, *I religiosi al servizio dell'evangelizzazione*, in *La Civiltà Cattolica*, q. 3462 (1994), III pp. 502-512.
50. Andrea RICCARDI, *l'Europa, una realtà in crisi*, in *La cultura europea tra crisi e speranza* (a cura di Adriano Alessi), ed. LAS, Roma, 1985, p. 9-17.
51. Francesco Paolo RIZZO, *Classicità e cristianesimo alle radici della nuova Europa*, in *La Civiltà Cattolica*, q. 3452 (1994), II, pp. 165-167.
52. Gianpaolo SALVINI, *I rapporti Nord-Sud dopo i cambiamenti nell'Este dell'Europa*, in *La Civiltà Cattolica*, q. 3424 (1993), I, pp. 326-339.
53. ----- *La religione degli europei*, In *La Civiltà Cattolica*, q. 3431 (1993), II, pp. 443-455.
54. Luigi SARTORI, *Fede cristiana ed Europa unita nella prospettiva di Basilea '89*, in *Per una teologia in Italia. Scritti scelti, (vol. II)*, ed. Messaggero, Padova, 1997, pp. 121-148.
55. Heinz SCHURMANN, *Il servizio critico-sociale della Chiesa e dei cristiani in un mondo secolarizzato*, in *Dibattito sulla teologia politica*, ed. Queriniana (Giornale di Teologia - 51), Brescia, 1971, p. 61-84.
56. Bruno SECONDIN, *I nuovi protagonisti. Movimenti, associazioni, gruppi nella Chiesa*, ed. Paoline, Cinisello Balsamo (Milano), 1991.
57. S.N.P.C. (Servizio Nazionale per il Progetto Culturale della CEI), *L'Europa: sfida e problema per i cattolici. Secondo forum del progetto culturale*, ed. Dehoniane, Bologna, 2000.
58. Tomas SPIDLIK, *L'idea cirillo-metodiana e il messianismo slavo: un'antinomia originaria?* in *La Civiltà Cattolica*, q. 3401 (1992), I, pp. 431-440.
59. Valdino TOMBOLATO, *Sviluppo del pensiero europeo*, in *Il libro della pace* (a cura di Giuseppe dal Ferro e Annalisa Lombardo), ed. Rezzara, Vicenza, 1994, p. 233-240.
60. Riccardo TONELLI, *Per una educazione integrale della coscienza europea. Una prospettiva pastorale: "compagna" e "solitudine" attorno alla "passione per la vita"*, in *La cultura europea tra crisi e speranza* (a cura di Adriano Alessi), ed. LAS, Roma, 1985, p. 130-144.